

הַלְבוּת יוֹם הַכַּפּוּרִים סִימָן תַּרְכָּא תַּרְכַּב

- (י) וְחוֹזְרִים וְאוֹמְרִים קֹדֶישׁ: ג' הַמְּכַרְזִין (יא) עַל הַמִּילָה בְּלֹא כּוֹס. (יג) אוֹמְרִים דְּמַכְרִין בְּכּוֹס (יב) וְנוֹתְנִין (ד) לַתִּינוּק הַנְּמוּל, וְכֵן נוֹתְנִין: ד' (יג) בְּמוֹסָף יְאֹמְרֵי שְׁלִיחַ-צִבּוֹר סֹדֵר (ט) [ה] עֲבוּדָה: הַגָּה וְנוֹתְנִין (יד) לִפְלָע פְּנֵיהֶם בְּשִׂאֲמֵרִים וְהַכְּנִיגִים וְהַעֲסֵם, גַּם בְּעֵלְנֵי לִשְׁבַח, אֲבָל שְׁלִיחַ-צִבּוֹר אֶסוּר (1) לְעֵקֶר מִמְקוֹמוֹ בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה כְּדִי לִפְלָע עַל פְּנָיו, (טו) וְיֵשׁ לְמַחֹת (טז) בְּיַד הַעוֹשִׂים כֵּן: ה' יִסְדֵּר הַיְהוּדִי: (יז) 'חֲטָאֵתִי עֲוִיתִי פִּשְׁעֵתִי': ו' הַתְּהַגֵּו לְדֹר עֲזָקוֹת בְּיוֹם-הַכַּפּוּרִים בְּעֵד (ח) (יח) הַמַּתִּים (ימ) וְיִמְזַכְּרִים נֶשְׁמוֹתֵיהֶם, (יט) דְּהַמַּתִּים גַּם-כֵּן יֵשׁ לָהֶם כַּפָּרָה בְּיוֹם-הַכַּפּוּרִים (מרוכז):

ה מרדכי בייש ר"י בר
שמשון ו סור ושאר
פוסקים מנהגא ונתחית
קשה דרכא יומא לוי
רבי' ד בריהא שם ל"ב
ובתקנים, סור בשם
רבי' ד ביה"ג וכן
פלוני ור"ח ח מרדכי
על פ"י ספרי בענין
צדקה אשר שרית אלו
המתים וכו'

תַּרְכָּב סֹדֵר תְּפִלַּת מְנַחָה, וְכוּ ד' סְעִיפִים :

א *לְמַנְחָה אוֹמֵר (א) 'אֲשֵׁרִי' יְבָא לְצִיּוֹן'. וְאֵין אוֹמְרִים 'וְאֵנִי תְּפִלַּתִּי' אֲפֹלוּ אִם חָל (ב) לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת: הַגָּה (ג) וְאֵין אֲנוּ נוֹתְנִין לוֹמֵר 'אֲשֵׁרִי' יְבָא לְצִיּוֹן' קֹדֶם מְנַחָה (ד) בַּק קֹדֶם נְעִילָה, וְכֵן פְּתַבֵּי קֶצֶת בְּבִרְתָּא (מרוכז) הַיְהוּדִים מ"ס אהבה וסוף הלכות יו"כ וכל-כו' ומנהגים. (ה) וְאֵין אוֹמְרִים (ו) 'אֵין כְּאֵלֵהֶנּוּ' בְּיוֹם-כַּפּוּר (מנהגים):

בְּאֵר הַיֵּטֵב

יוֹם לִיבְשָׂה, עֲסָטִי תַקִּפֵּד: (ז) לַתִּינוּק. דְּהֵינּוּ דְמַלְבָּד מַה שְׁנוֹתְנִין לְפִי הַתִּינוּק בְּשִׂאֲמֵר בְּדַמְיָן חַי צְרִיף לְתַן לוֹ לַשְּׂתוֹת קֶצֶת מִהַכּוֹס, מ"א, ע"ש. וְעֵי סִימָן תַּקִּט ס"ז: (ח) עֲבוּדָה. דְּעֵקֶר הַעֲבוּדָה שֶׁל כ"ג הֵיחַ בְּמוֹסָף, עֵץ ט"ז וּמ"א: (1) לְעֵקֶר. וְכַבֵּר פִּשְׁט הַמְּנַהֵג שְׂגַם הַשִּׁי"ן נוֹפֵל עַל פְּנָיו, לְבוֹשׁ אֲבָל לֹא יַעֲקֹר רַגְלָיו, גַּם יַעֲמֹד בְּתַחֲלָה קֶצֶת חֹזֵק מִתְּפִלָּה וְכֵן נוֹתְנִים. וְעֲסָטִי קֹלָל דִּישׁ לְהַשְׁמִיט עֲשָׂבִים עַל הַרְצָפָה: (1) חֲטָאֵתִי. חֲטָא שׁוּגַג, עוֹן מְזִיד, פִּשַׁע מוֹרֵד, וְצ"ל הַקָּל תַּחֲלָה: (ב) הַמַּתִּים. וְלָכֵן נִקְרָא יוֹם-כִּי בְּלִשׁוֹן רַבִּים, וְרוּצָה לוֹמֵר לְחַיִּים וְלַהַמַּתִּים, מִהַרְי"ו:

(ב) אֵין בְּאֵלֵהֶנּוּ. אֲבָל פְּטוּם הַקְּטָנִת יֵשׁ לְאֶמְרוּ, אֲחֻזּוֹתִים: (ב) חֲטָא מ"ש בשם הַדְּגוּל מַרְכָּבָה וּמ"ש שֶׁם. וְעַן בְּט"ז סִימָן קִיג שְׂאוֹתֶם שְׂמֵשִׁים עַל לֶבַם בְּאִמְרוֹת שְׂחָטוּ אֲשׁוּוּ שְׁפִיר עֲבָדִי, שְׂאֵנוּ מְדַמִּים עֲצֻמָּנוּ כְּאֵלוּ אֲנַחְנוּ אוֹתָם כ"י וּמִתְחַרְטִים כ"י:

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

שַׁעַר ז' סְעִיף יוֹ וּבִפְתָחֵי-שְׁעָרִים שֶׁם: [ה] עֲבוּדָה. וְכַתֵּב בְּגִיב מ"ח סִימָן ככו: מה שרדקו במוסף יו"כ מלבד תשאת הכפרים טוב עשו כי תשאת הפנימי אינו מן המוספים ועקריו כפי' אחר בקרבנות חיים, וגם אין פחד לגשח זה במקום זה כיון שכבר אמר ושני המידים בהלכותן אף יאמר אח"כ מלבד תשאת הכפרים ועלת הממיד כיו' ואשו ג' המידים יש, והאומרים אותו אין לומר רק מלבד תשאת הכפרים ולא יותר, וכן במוסף ר"ה א"ל רק מלבד עלת החודש ולא יותר, אבל המסומים ועלת הממיד אינו נכון, שכבר אמרו ושני המידים מהלכותם, ודלא כהרמ"א ס"מ תקצא. ושוב נתישבתי שהתורה הוסיפה אצל המוספים מלבד תשאת הכפרים, והרמב"ם פסקי י מהלכות תו"מ כ"י ש"מ שחשאת הכפרים הפנימי שכן קצת לקרן מוסף, ולכן אי לאו דהסתפינא ה"א לומר גם כ"ה"כ ושני שערים לכפר וזו לא יסמו קל מלבד תשאת הכפרים, ומי שאינו רוצה לומר ושני שערים יסמו מלבד תשאת הכפרים אלו השלש תבות ולא יותר, ועין בדגול מרכבה שכתב ג"כ שאומר ושני שערים לכפר ולא יאמר מלבד תשאת הכפרים, ועין בסימן באמירות שחטאו ששיר עבדי, שאנו מדמים עצמנו כאלו אנוהו אותם כ"י ומתחרטים כ"י:

מְשַׁנָּה בְּרוּחָה

סְפַר-תּוֹרָה. לְמַקּוּמָה, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה בְּצִיּוֹן הַנִּיחִים סְפַר-תּוֹרָה וְלִצְאָת (לחוקי): (י) וְחוֹזְרִים וְאוֹמְרִים קֹדֶישׁ. הַגָּה זֶה נִכּוֹן לְדַעַת הַמַּחֲסֵר הַתְּמִילָה הוּא קֹדֶם 'אֲשֵׁרִי', אִם-כֵּן בְּקִישׁוֹאוֹ יְאֹמְרוּ 'אֲשֵׁרִי' וְקֹדֶישׁ, וְכַדְרֵעַ דְּקֹדֶישׁ זֶה קֹדֶם עַל 'אֲשֵׁרִי', אֲבָל לְדַעַת רַמ"א דְּהַמִּילָה הוּא אַחַר 'אֲשֵׁרִי', (ג) אִם-כֵּן יֵשׁ הַפֶּסֶק גְּדוּל בֵּין הַ'אֲשֵׁרִי' וְלְקֹדֶישׁ עַל-יְדֵי הַלִּיכָה שְׁלֹחֹץ. אֲכֵן זֶה מְרִי בְּמָקוֹם שְׂאוֹמְרִים 'הֵיחַ רְצוֹן' קֹדֶם מוֹסָף, שֶׁשֶּׁשׁ בּוֹ פְּמָה פְּסוּקִים, וְעֵלְיָהוּ יְהִיֶּה קֹדֶם הַקֹּדֶישׁ, וּבְמַקּוֹמוֹת שְׂאֵין אוֹמְרִים הַיְהוּדִי-רְצוֹן יֵשׁ לוֹמֵר אֵינֶה מְמוֹר קֹדֶם אֲמִירַת הַקֹּדֶישׁ: ג' (יא) עַל הַמִּילָה בְּלֹא כּוֹס. רוּצָה לוֹמֵר, דְּמַכְרִין רַק בְּרַכַּת 'אֲשֵׁר קֹדֶשׁ יְדִיד מִבְּשׂוֹן' אֲבָל לֹא הַכְּרָבָה שְׁעַל הַכּוֹס, דְּהֵלָא צְרִיף לְטַעַם מִמּוֹנֵי וְאֵי אֲפִשֵׁר בְּיוֹם-הַכַּפּוּרִים¹⁰, וְלִמֵּן לַתִּינוּקוֹת לַשְּׂתוֹת גַּם-כֵּן אֵין בְּדֹא, דְּסִינְשִׁין דְּלָמָּא אֲתִי לְמַסְרָף עַל-יְדֵי-זֶה לַשְּׂתוֹת תַּמִּיד בְּיוֹם-הַכַּפּוּרִים. וְרַשְׁאֵי לְמַצִּץ הַדָּם בְּרַכְוָה בּוֹל¹¹, וְהַנּוֹהֲגִים לְמַצִּץ בִּצְוֹן לֹא יִזְלַפוּ בְּפִה, וְלֹא בְּמוֹף מִשׁוּם חֲשׂוּשׁ סְחִיטָה, בַּק יִזְלַפוּ בְּיַד לְבָד (מטא אפריס): (יב) וְנוֹתְנִין לַתִּינוּק הַנְּמוּל. רוּצָה לוֹמֵר, מַלְבָּד (ד) מַה שְׁנוֹתְנִין בְּפִי הַתִּינוּק בְּשִׂאֲמֵר 'בְּדַמְיָן חַי', צְרִיף לְתַן לוֹ לַשְּׂתוֹת קֶצֶת מִן הַכּוֹס¹², דָּאם לֹא-כֵן אִיבָא גְּנָאי לְהַכּוֹס [מ"א]. וְאִם מְלִין אֲצַל הַיִּלְלָת (ט) וְהַיִּלְלָת חוֹלָה בַּעֲנֵן שְׂמַתָּת לְאָלֵל, כִּכּוֹל לְהוֹצִיאָה, (1) וְגַם יְאֹמֵר לֶה שְׂחַבְנוּ לִצְאָת בְּכַרְכוֹ וְחִשְׁתָּה מִפְּנֵיהֶם: ד' (יג) בְּמוֹסָף וְכוּ'. דְּעֵקֶר עֲבוּדָה שֶׁל כְּהֵן גְּדוּל הֵיחַ בְּמוֹסָף, וְלַכֵּף אֲנוּ אוֹמְרִים גַּם-כֵּן כְּדִי לְקַיֵּם 'וְיִשְׁלַמְהָ פְּרִים שְׂפִתֵינוּ': (יד) לִפְלָע עַל פְּנֵיהֶם¹⁴. וְעַן סִימָן קלא, דִּישׁ לְהַשְׁמִיט עֲשָׂבִים עַל הַרְצָפָה¹⁵ מִשׁוּם דְּאֶסוּר לְשִׁטּוֹן אִפְּוִי

או יח'ין בטליתו: (טו) וְיֵשׁ לְמַחֹת. דְּהַרְי שְׁנִינוּ: אֲפֹלוּ נִחַשׁ כְּרוּף עַל עֲקֵבוֹ לֹא נְפִסִיק: (טז) בְּיַד הַעוֹשִׂים כֵּן. אֲבָל כַּבֵּר פִּשְׁט הַמְּנַהֵג שְׂגַם הַשְּׁלִיחַ-צִבּוֹר עוֹשֶׂה כו'¹⁷, וְנִרְאָה שְׂהֵם סוּמְכִין דְּהַלִּיכָה לֹא מַקְרִי הַפֶּסֶק [ט"ז]. וְכַעַת פִּשְׁט הַמְּנַהֵג שְׂנוֹתְנִין עוֹד שְׂטַעֲנֵדְעֵר¹⁸ לְפָנָיו, וּבְעֲבוּדָה מְסַלְקִין אוֹתוֹ שְׂטַעֲנֵדְעֵר (1) וְאֵין עוֹקֵר רַגְלָיו¹⁸ [פמ"ג]: ה' (יז) 'חֲטָאֵתִי עֲוִיתִי פִּשְׁעֵתִי'. חֲטָא שׁוּגַג, עוֹן מְזִיד, פִּשַׁע מוֹרֵד, וְצְרִיף לוֹמֵר הַקָּל תַּחֲלָה¹⁹: ו' (יח) הַמַּתִּים. וְלָכֵן נִקְרָא יוֹם הַכַּפּוּרִים' בְּלִשׁוֹן רַבִּים, וְרוּצָה לוֹמֵר, לְחַיִּים וְלַהַמַּתִּים [מַהַרְי"ו]: (יט) דְּהַמַּתִּים גַּם-כֵּן יֵשׁ לָהֶם כַּפָּרָה בְּיוֹם-הַכַּפּוּרִים²⁰. כְּשֶׁנּוֹדְרִין בְּעִבְרוֹן, דְּאִמְרִין אֵלוּ הֵיחַ חַי הֵיחַ נוֹתֵן גַּם-כֵּן צְדָקָה וְנֹאפְלוּ אִם הֵיחַ עֲנִי, הֵיחַ טְהוֹרֵל-כֵּן וְרוּצָה לְתַן, אֲבָל בְּעִבּוֹר רִשָׁע אֵינוּ מוֹעִיל [מ"א וּש"פ]. וְאִם הַתְּנָדָה קֹדֶם מוֹתוֹ, יֵשׁ לוֹמֵר דִּישׁ לוֹ כַּפָּרָה וּבְצִדִיק חֲשׁוֹב [פמ"ג]. וּמִסְתַּבְּרָא דָּאם הַבֵּן נוֹתֵן בְּעֵד אָבִיו, בְּכַל גּוֹנֵי מוֹעִיל לְהַקָּל דֵּינוּ, דְּכָרָא מוֹנָה אָבָא²¹: א' (א) 'אֲשֵׁרִי'. כְּדִי (ב) לְהַפְסִיק בֵּין תְּפִלַּת מוֹסָף²² לְתְּפִלַּת הַמְּנַחָה: (ב) לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת. לְפִי (ג) שְׂבִשְׁבַת אוֹמְרִים לְשַׁבַּח יִשְׂרָאֵל, שְׂאָף שְׂאֲכָלוּ וְחִשּׁוּ מִתְּפִלָּתִים, לֹא כְּאֵמוֹת הַעוֹלָם, וְכִיּוֹם-הַכַּפּוּרִים אֵין צְרִיף לָזֶה: (ג) וְאֵין אֲנוּ נוֹתְנִין. כְּדִי (ג) לְמַהֵר שְׁלֹא יַעֲבֹר זְמַן הַמְּנַחָה, (ד) וְדִי בְּהַפְסֵק קְרִיאַת הַתּוֹרָה²³: (ד) בַּק קֹדֶם נְעִילָה. כְּדִי (ט) לְהַפְסִיק בֵּין מְנַחָה לְנְעִילָה: (ה) וְאֵין אוֹמְרִים 'אֵין בְּאֵלֵהֶנּוּ'. לְפִי שְׂבִשְׁבַת אוֹמְרִים כֵּן כְּדִי לְמַלֵּאת הַחֲסֵר מִמָּאָה בְּרִכּוֹת בְּכָל יוֹם, וְכִיּוֹם-הַכַּפּוּרִים אִיבָא הַרְבֵּה שְׂבָחִים וְאֵין צְרִיכִים לְמַלֵּאת בְּיָהּ²⁴. גַּם פְּטוּם הַקְּטָנִת אֵין צְרִיף לוֹמֵר, שְׂהוּא כְּלוּל

שְׁעַר הַצִּיּוֹן

(1) משה אפרים: (7) מגן אברהם וש"א: (8) משה אפרים. וכתב דזה עדיף יותר מהנייה לתינוק הנמוול, עין שם: (1) שם. וכתב שם: והוא שתשמע הכרבה ולא תפסיק בין שמיעת הכרבה לשתת הכוס: (1) ושמע הכנסת מאביהו ומצמידו על רגליו בענין שלא יצטרך לעקר רגליו ממקומו: (6) בית יוסף: (3) טור: (2) מרדכי: (7) ר"ב: (8) הנהות מיימוני:

תרגום: 1 עמוד שמיניחן עליו ספר וכדומה.

מילואים

הלכות יום הכיפורים סימן תרכא תרכב

המשך מעמוד קודם

(3) ולעיל (סי' מו ס"ק יד וסי' תריב ס"ק יח) כתב שכדי להשלים למאה ברכות ביום הכיפורים, מותר לברך ולהריח בשמים, והוסיף (סי' מו שם). שגם יוכל להשלים במה שיכון לשמוע ברכת התורה והמפטיר יענה אמן, או בברכת אשר יצר, ויתכן שבשעת הדחק יכול לצאת במה שיכון לשמוע חזרת השי"ן. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' מו שם וסי' רפד ס"ק ה וסי' רצ ס"ק ב).

[משנ"ב ס"ק ג]

וְדִי הִקְפֵּסָק קְרִיאַת הַתּוֹרָה².

וכשארין לציבור ספר תורה, צידד הפמ"ג (משב"ז ס"ק ב) שיש לומר 'אשר' בין מוסף למנחה.

[משנ"ב ס"ק ה]

וְאִין צְרִיכִים לְמֵלֶאֱת בְּנֶהֱ³.

הלכות יום הכיפורים סימן תרכג תרכד

המשך מעמוד פד

בא"א (בוטשאטש, סי' ה) משמע שגם במוצאי יום כיפור צריך אבוקה, וכן כתב הגר"ש דבילצקי (קיצור הלכות המועדים דיני מוצאי יום כיפור סי' שיש להצמיד עד נר לנר ששבת כדי שיהיה לזה שם אבוקה.

[משנ"ב ס"ק ז]

וְעֵתָה הַתְּרִיב¹² וכו', שְׁלֵא הִיָּה מְעוֹלִים בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים¹³.

(12) ומטעם זה, ביאר בשעה"צ לעיל (סי' רחצ ס"ק א) את דברי השר"ע שם (סי' א) שכתב שבמוצאי שבת אם אין לו אור לברך עליו אין צריך לחזור אחרי זה, אבל במוצאי יום כיפור יש אומרים שצריך לחזור אחרי זה כמו אחרי עצם ההבדלה, כיון שהדולקת האור במוצאי יום כיפור היא עצמה כעין ההבדלה, כיון שכל היום היה אסור בו ועכשיו הותר, ולכן צריך אור ששבת, אבל במוצאי שבת מותר לברך גם על הנר שהדליק עכשיו, ואם כן לא שייך בזה 'הבדלה'.

(13) ולהדליק נר מאור ששבת, שכתב השר"ע להלן (סי' ה) שאפשר להדליק ממנו ולברך עליו, ביאר בשעה"צ לעיל (סי' רחצ ס"ק ב) שטעם הדבר הוא משום שיש באור שהדליק עכשיו קצת מהאור ששבת.

(10) והומן שיש לאמרו במוצאי יום כיפור, הורה הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה יום הכיפורים פ"ד ארחות הלכה הע' 38) שמפני טורח הציבור מחמת התענית, יאמר כל אחד זיתן לך' בביתו לאחר ההבדלה, וכן האדר"ת (תפילת דוד עמ' קסז) תמה על כך שלא נהגו ביום כיפור שחל בשבת שכל אחד יאמר בביתו 'זיתן לך'. מאידך, המטה אפרים (סי' א) כתב שאומרים אותו בבית הכנסת וכמו בכל מוצאי שבת, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' רצה ס"ק ה).

[משנ"ב ס"ק ו]

לֹא הָיָה יְכוֹלִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְעָכְשׁוֹ הַתְּרִיב¹¹.

(11) והאם צריך לברך על אור של אבוקה, דעת הגרש"ז איערבך (שולחן שלמה סי' רחצ ס"ק ג אות א) שנראה שאין צריך אבוקה, דוקא במוצאי שבת צריך אבוקה, כיון שהעיקר הוא לזכר בריאת האור ולכן צריך ריבוי אור, מה שאין כן במוצאי יום כיפור שעיקר ההדלקה הוא להראות שהאש שהיתה אסורה עד כה הותרה, בזה אפשר שדי בנר עם פתילה אחת, והוסיף, שמימי אפילו כשמברך על נר בעל פתילה אחת, יברך בלשון רבים 'בורא מאורי האש'. מאידך,

הלכות סִפָּה סימן תרכה תרכו

המשך מעמוד פה

(א"ח כלל ד סי' ז) שכשרה היא, שכשם ששלג אינו נחשב כמחיצה לגבי חציצה בפני הטומאה (כמבואר במשנה באהלות פ"ח מ"ה), מפני שהוא עתיד לימס ממאלו ולכן אינו נחשב אלא כארר, כך אינו נחשב כמחיצה ותקרה כשהוא נמצא על גבי הסכך, הובאו דבריו בבאר היטב (ס"ק א) ובשערי תשובה (ס"ק א). אמנם, הקשה הערוך השלחן (סי' תרכט ס"ב) מה החילוק בין שלג לבין ירקות חרעים המחוברים לקרקע שכשהם מונחים על גבי סכך בודאי פוסלים אותו, אף על פי שלענין חציצה בפני הטומאה מבואר במשנה שם שאינם חרצים. אכן, בשו"ת גינת ורדים (שם) מבואר שבאמת הירקות אינם פוסלים את הסכך כשהם מונחים באופן שאינם חרצים בפני הטומאה, כגון כשאינם מתקיימים לאורך זמן [וראה שו"ע לקמן (סי' תרכט סי"ב)], או שהם מחוברים לקרקע ונעים ונדים ברוח. אמנם, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האישי ח"ג פכ"ה אות יח) ששלג אינו פוסל את הסוכה מפני שהוא בטל לסכך, ואינו כרועים וירקות המחוברים לקרקע שאינם בטלים לסכך, ולכן פוסלים את הסוכה.

הערוך השלחן (שם) כתב, שמעיקר הדין יתכן ששלג המכסה את הסוכה אינו פוסל אותה, משום שהוא כשר בעצמו לסיכך שהרי הוא מין שאינו מקבל טומאה, והוא נחשב כדבר שגודלו מן הארץ כיון

בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' קמא אות ב), וכן דעת הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה סוכות פ"ז ארחות הלכה הע' 56).

ובביאור הטעם שלא חלה מצות עשיית הסוכה שלשים יום קודם החג אלא רק לאחר יום הכיפורים, ביאר בשו"ת אבני נזר (שם אות יז) שעדיף להכין ולעשות את החפצא של המצוה סמוך לזמן חיובה, אלא שבמוצאי יום כיפור נחשב שהגיע זמן עשייתה, כפי שמבואר במדרש ובוהרר שומן עשיית הסוכה הוא לאחר שנמחלו עונותיהם של ישראל ביום הכיפורים. והא"ר (ס"ק א) ביאר, שכיון שהיציאה לסוכה מעתילה למי שהתחייב גלות ביום הכיפורים, אין הסוכה נחשבת כמקום שהוכן עבור קיום הגלות אלא אם כן נעשתה לאחר יום הכיפורים [וראה שערי תשובה (ס"ק א)].

סימן תרכו

העושה סִפָּה תַחַת הָאֵילָן או תַחַת הַגֵּג

[משנ"ב ס"ק א]

דְּבַעֲיִן שְׁתָּהָה הַסִּפָּה תַחַת אֲזוּר הַשְּׂמִימִים¹.

(1) וסוכה המכוסה בשכבת שלג על גבי הסכך, כתב בשו"ת גינת ורדים

הַלְבוּת יוֹם הַפְּפוּרִים סִימָן תַּרְכַּב תַּרְכַּג

פג

באר הגולה

ב יִמּוּצֵי־אֵינן סִפְרֵי-תוֹרָה (ו) וְקוּרֵינן שְׁלֹשָׁה (ז) בְּפָרָשַׁת (ח) עֲרִיּוֹת עַד סוֹף הַפָּרָשָׁה, (ח) וְהַשְּׁלִישִׁי מִפְּטוּרֵי (א) בְּיוֹנָה יוֹמָסִים מִי אֵל כְּמוֹד' (ט) וּמִכְרֹךְ לִפְנֵיהָ וּלְאַחֶיהָ, יוֹאֵם חַל בְּשֶׁבֶת מְזִכֵּיר בַּה שֶׁל שֶׁבֶת וְחֹתָם בְּשֶׁל שֶׁבֶת: הַגָּה (י) וְאֵין אוֹמְרִים (ז) עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַעֲבוּדָה בְּמִנְחָה (הג"מ סוף הַלְכוֹת י"ב וּמְהַר"ל וּמְהַר"ם הַגַּמ"ר): **ג** [*] הָאֵם חַל בְּשֶׁבֶת (יא) אוֹמְרִים 'צִדְקָתָךְ' וְאוֹמְרִים 'אֲבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ': הַגָּה וּבִמְדִינַת אֵלוֹ (יב) אֵין אוֹמְרִים (ה) 'צִדְקָתָךְ' (יג) וְלֹא 'אֲבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ': **ד** (יד) 'אֵין נוֹשְׂאֵין פְּפִים בְּמִנְחָה בְּיוֹם-הַפְּפוּרִים. וְכֵהֵן שֶׁעֶבֶר וְעָלָה לְדוֹקָן, הָרִי זֶה (טו) נוֹשֵׂא כְּפִי וְאֵין מוֹרִידֵין אוֹתוֹ:

תַּרְכַּג סֵדֶר תְּפִלַּת נְעִילָה, וּבו ו' סְעִיפִים:

א לְנִעְיָלָה אֲאוּמֵר 'אֲשֶׁרִי' וְקָדִישׁ וְאֵינוּ אוֹמֵר 'וּבֹא לְצִיּוֹן': הַגָּה וּכְבֹר כְּתוּבָה דִּהְמַנְהַג בְּמִדְיַנַת אֵלוֹ לומר 'אֲשֶׁרִי' וּבֹא לְצִיּוֹן' (א) קִדְּם נְעִילָה: **ב** בְּזִמְנָן תְּפִלַּת נְעִילָה (ב) כְּשֶׁחֲתֻמָּה בְּרֹאשׁ הָאֵילָנוֹת, כְּדִי שְׂיִשְׁלִים אוֹתָהּ סְמוּךְ לְשִׁקְיַעַת הַחֲמָה. יוֹצֵרֶיךָ שְׁלִיחֵי-צְבוּר לְקַצֵּר כְּסָלִיחוֹת וּפְסוּקִים שֶׁבְּאֲמָצֵעַ הַתְּפִלָּה, וְגַם אֵין לוֹ

א טור ב הרא"ש
בשם הג"מ בסוף
יפא מטוריו שלמי
כרש פרק בתרא
דמנחת ויב שם
הר"ק ושאר פוסקים
ג בימי יוסף, וישי
לדברי מהר"ם
מתיידי שם

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

(3) עֲרִיּוֹת. הַתּוֹסֵפוֹת בְּגוֹלָה דָּף לֹא כְּתוּבֵי הַשְּׁעָרִים בְּשִׁבְלֵי שֶׁהָשִׁים [א] אֵם חַל בְּשֶׁבֶת כו'. עַל סִימָן הַחֲזָק שֶׁם כְּתוּבֵי שֶׁם פֶּעַל הַעֲמִים מְקַשְׁטוֹת לְכַבּוֹד הַיּוֹם. וּבְמַדְרַשׁ אֵיתָא: כְּשֶׁם שֶׁהִקְבִּיָה הַזְהִיר שֶׁלֹּא לְגַלוֹת עֲוֹנוֹתָי וְלֹא יִגְלֶה עֲוֹנוֹתַי וְעוֹנוֹתַי. וְהִטִּיז כְּתַב הַשְּׁעָרִים וְדָנְשׁוּ שֶׁל אֲדָם חֲשָׁקָה בְּעִרְוֹת טָפִי מִפְּלֵ הַעֲבֹרוֹת, ע"כ מְהִירֵין ע"ז בְּהִי"כ שֶׁהוּא יוֹם קָדוֹשׁ וְנִרְאָה, ע"ש. וְכֵן בְּמִיתָב בְּנֵי אֶהָרָן, לְהוֹרוֹת שֶׁלֹּא לְהַקֵּל בְּמַצּוֹת שֶׁלֹּא נִמְצְאוּ בְּהֵם אֲזוּהוֹרוֹת כְּמוֹ בְּנִבְרָה וְאֲבִיהוּא, כְּלָבוֹ: (א) בְּיוֹנָה. לְפִי שֶׁיֵּשׁ בוֹ כַּח הַתְּשׁוּבָה, וְשֶׁאֵין יְכוּלִין לְבָרַח מִהַשֶּׁי, לְבוֹשׁ: (ז) עַל הַתּוֹרָה. פִּי אֵנוּ אֵין מְנַהֲגֵנוּ כְּמִשׁ הַשֶּׁעַר אֲלֵא אֵין אוֹמְרִים כָּלֵל עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַעֲבוּדָה בַּקּוֹתֵמֵן מִגַּן דָּוִד. אֵם אֵין שְׁהוֹת, וְדַלֵּג א"מ לְהַתְּחִיל נְעִילָה בְּזִמְנָנָה. וְעַיִן סִימָן תַּרְכַּג. וְטוֹב לוֹמֵר מַעֲט סְלִיחוֹת בְּנִתְחַב מִתְּרַבָּה בְּמַרוּצָה, אַחֲרוּתִים: (ה) צִדְקָתָךְ. דְּכַתִּיב בוֹ מִשְׁפִּיךְ תְּהוֹם רַבָּה, וְאֵנוּ מְבַקְשִׁים רַחֲמִים בְּיוֹם-הַפְּפוּרִים, לְבֹאֵשׁ:

בְּאֵר הַיֵּטֵב

מִשְׁנֵה בְּרוּרָה

בְּעֲבוּדָה, אָבֵל נִרְאָה יוֹתֵר טוֹב לְאָמְרוֹ בִּיחִידוּת, שֶׁהָרִי סִמְנֵי הַקְּטוּרָה לֹא הִזְכִּירוּ בְּעֲבוּדָה [ט"ז]. וְגַם הַפְּגוּן-אֲבָרְהָם כְּתַב שֶׁיֵּשׁ לְאָמְרוֹ: **ב** (ו) וְקוּרֵינן שְׁלֹשָׁה. וּמִתְחִילִין מִן 'כְּמַעֲשֵׂה אֲרָץ מִצְרַיִם' פָּרָשָׁה רֵאשׁוֹנָה, עַד 'וְחֵי בָהֶם', שְׁנֵיהֶם 'אֲלֵהֶיךָ אֲנִי ד', וְשֶׁלִישִׁי הוּא הַמְּפִטֵיר (לְבוֹרִים): (ז) בְּפָרָשַׁת עֲרִיּוֹת. מִשׁוּם שֶׁנִּפְשׁוּ שֶׁל אֲדָם מִתְּפִלָּתוֹ, וְאֵם יֵשׁ אֲתָד שְׁנִטְמָא יְחִדוֹר בְּתְשׁוּבָה. וּמִפְּטוּרֵי בְּיוֹנָה, שֶׁפְּדוּבֵר מִן הַתְּשׁוּבָה, וְעוֹד, שֶׁאֵין יְכוּלִין (ו) לְבָרַח מִן הַשֶּׁם יִתְבַּרְךָ. אַחֲרוּתִים: (ח) וְהַשְּׁלִישִׁי מִפְּטוּרֵי בְּיוֹנָה. וְאֵין אוֹמְרִים קָדִישׁ עַל הַסֵּפֶר, (ו) בַּקּוֹתֵי קָדִישׁ לִפְנֵי הַעַמּוּד קִדְּם תְּפִלָּה [ד"מ]: (ט) וּמִכְרֹךְ לִפְנֵיהָ וּלְאַחֶיהָ. רוּצָה לוֹמֵר, כְּדָרָךְ (ס) שֶׁבֶרֶךְ בְּשִׁחְרִית, שֶׁאוּמֵר גַּם עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַעֲבוּדָה: (י) וְאֵין אוֹמְרִים 'עַל הַתּוֹרָה' וְכו'. פְּרוּשׁ, אֵנוּ אֵין מְנַהֲגֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב 'הַשְּׁלִיחַן עָרוּךְ, אֲלֵא אֵין אוֹמְרִים כָּלֵל עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַעֲבוּדָה' בֵּין כְּשֶׁחַל בְּשֶׁבֶת בֵּין כְּשֶׁחַל בֵּין כְּשֶׁחַל כְּחַל, בַּקּוֹתֵמֵן 'מִגַּן דָּוִד', וְהַשְּׁעָרִים כְּבֹר פֶּסַק הַעֲבוּדָה מִהַשְּׁחֵר (ט) וּבִרְךָ עֲלֵיהֶ שְׁחִרֵית. כְּשֶׁמוּצִיאֵין הַסֵּפֶר-תּוֹרָה בְּמִנְחָה (י) אֵין אוֹמְרִים: עַל הַכֹּל' וְלֹא 'שִׁמְעֵי יִשְׂרָאֵל' כִּי 'אֲדַלֵּךְ'. בְּנִטְמָא 'אֲבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ' יֵשׁ לוֹמֵר רַע' וְכו' בְּנִשְׁמִיחָה אֲחַת בְּיָמֵי הַתְּשׁוּבָה, דִּהְיֵנוּ שֶׁיִּקְרַע הוּא יִתְבַּרְךָ רַע' שֶׁיֵּשׁ בְּגוֹנָה, וְמָה שֶׁנִּשְׁאָר בְּגוֹנָה יִהְיֶה לְרַחֲמִים), וְהַמְּפִטִים כְּגוֹנוֹן בֵּין רַע' לְיִגְוֹר' צָרִיךְ לְמַחֲוֹת, וּבְפִרְטֵי הַחֲזָנִים שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ בֵּן [ט"ז, ע"ש]:

א (א) קִדְּם נְעִילָה. כְּדִי לְהַפְסִיק בַּה בֵּין תְּפִלַּת מִנְחָה לְתְּפִלַּת נְעִילָה: **ב** (ב) כְּשֶׁחֲתֻמָּה בְּרֹאשׁ הָאֵילָנוֹת. הוּא (א) אֵיזָה זִמְנָן קִדְּם תְּחִלַּת הַשְּׁקִיעָה. וְיָמָה שֶׁכְּתוּב 'שִׁשְׁלִים סְמוּךְ לְשִׁקְיַעַת הַחֲמָה, (3) הֵינּוּ סוֹף שֶׁקִיעָה שֶׁהוּא צֵאת הַכּוֹכָבִים, וְסְמוּךְ לָזֶה הֵינּוּ מַעֲט זִמְנָן קִדְּם צֵאת הַכּוֹכָבִים. (4) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיְכוּלִין לְהַעֲרִיף וְלְהַמְשִׁיךְ בְּתְפִלַּת נְעִילָה גַם בְּלִילָה, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהַעֲקָר כְּסִבְרָא הִרְאִישׁוּנָה, מִפְּלֵ מְקוּם עַכְשָׁיו שֶׁנִּהְיֵין כְּסִבְרָא אַחֲרוּנָה אֵין לְמַחֲוֹת כְּדָרָךְ, (7) וּמִפְּלֵ מְקוּם צָרִיכִין עַל-כֵּן לְפָנִים לְזַהֵר וְלְהַתְּחִיל (8) עֵבֹד הַיּוֹם גְּדוּלָּה, וְגַם יְזַהֵר לוֹמֵר הַתּוֹרָה "הַיּוֹם יִפְגָּה, הַשְּׁמַשׁ כָּבוֹד וְיִפְגָּה" (ו) קִדְּם הַעֲבֹר-

שְׁעַר הַצִּיּוֹן

(1) וּכְנֻתָם, כִּי הָאָדָם חוֹשֵׁב בְּהַפֵּס עֲמִים לֹאֵשׁ אֵת עַצְמוֹ שֶׁאֵין יְכוּל לְסַמֵּן בְּשׁוּם אִפְסָן וְעַל-כֵּן יִתְנַהֵג תְּמִיד בְּאִפְסָן אֲתָד, וְאֵם יִגְוֹר עַלֵי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמַחֲוֹת יָמָה. אָבֵל טְעוֹת הוּא. שֶׁשׁוֹף דְּבַר יִהְיֶה, כֵּל מִהַ שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רוּצָה מִנְּפִשׁוֹ שֶׁיִּתְנַחֵן מְכַרְחַת הוּא לְתַתְּנָן, וְיִבְאוּ עוֹד פְּעַם וּפְעַמִּים לְעוֹלָם הַהָרָה וּבְעַל-כֵּרְחוֹ יִכְרַח לְסַמֵּן, וְאֵם-כֵּן לְמַה לוֹ כֵּל הַעֲמָל לְמַחֲוֹת וְלְסַבֵּל חֲבוּסֵי הַקְּבִיר וְיִשָּׂר צְרוּת לְחַזְרוֹ עוֹד הַפְּעַם; וְרִצְוָה מִיּוֹנָה, שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רַבָּה מְאֹד שֶׁלֵּךְ וְיִנְבֵּא, וְהוּא מֵאֵן בְּהָן וְנָט לֵים, מְקוּם שֶׁלֹּא יִשְׂרָה עֲלָיו עוֹד הַשְּׁכִינָה לְנִבְאָת כְּדָרָךְ. וְרִצְוָה שֶׁנִּטְטַע בֵּים וְנִבְלַע כְּדָרָךְ וְזִתָּה שֶׁם כְּמִצְוֵי פְּשָׁה יָמִים, וּלְפִי הַנִּרְאָה בְּנִדְוֵי לֹא יִכַּל לְהִתְקַמֵּם דְּבַרֵי הַשֶּׁם יִתְבַּרְךָ, וּמִפְּלֵ מְקוּם רִאֵינוּ שֶׁשׁוֹף דְּבַר הַיָּה שֶׁרָצוּן הַשֶּׁם יִתְבַּרְךָ נִתְקַמֵּם וְלֵךְ וְיִנְבֵּא, כֵּן הוּא הָאָדָם בְּעִנְיָנוּ. וְזוֹהוּ שֶׁאֲמָרוּ בְּאֲבוֹת: וְאֵל יְבִטְחֶךָ יִצְרָךְ שֶׁהַשְּׂאוּל בֵּית מְנוּס לָךְ, שֶׁעַל-כֵּרְחֶךָ אֲתָה נוֹצֵר וְכו'. (1) כִּי הַקְּדוּשׁ הַהָרָה קָאֵי גַם עַל הַתּוֹרָה, וְיִצְרָךְ אֵם נִדְוּמֵן שְׁחֹלְמִים לְמִקּוּם אַחַר לְקָרוֹת הַתּוֹרָה וְחֻזְרֵים לְבֵית-הַנְּקֻטָּה לְהַתְּחִיל יֵשׁ לוֹמֵר קָדִישׁ אַחַר אֲמִיתָה הַמְּפִטֵיר [פ"ח בְּשֶׁם רַע"א]: (2) טור: (3) רַבְבִּין: (4) בְּרִיטְמָנוֹס: (5) בְּרִיטְמָנוֹס: (6) בְּרִיטְמָנוֹס: (7) בְּרִיטְמָנוֹס: (8) אַחֲרוּתִים: (9) מִגַּן-אֲבָרְהָם. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁשֶׁט"ו מְפִרֵשׁ דְּכַתְּבָנָה מִתְּחִלָּה שֶׁקִיעָה מִפְּשֵׁן אֲחַר הַשְּׁמַשׁ בְּרִאשִׁי אֵילָנוֹת הוּא חֲצִי שַׁעַר קִדְּם, וְיָמָה שֶׁכְּתוּב 'סְמוּךְ לְשִׁקְיַעַת הַחֲמָה' (3) הֵינּוּ סוֹף שֶׁקִיעָה מִפְּשֵׁן, הוּא בְּעַצְמוֹ כְּתוּב שֶׁהַשְּׂאוּל אֵין נִהְיֵין בֵּן אֲלֵא מִסְמִינֵין עִם צֵאת הַכּוֹכָבִים כְּדַעַת הַשּׁוֹר, וְכֵן הַאֲחֲרוּתִים 'וְהָרִיז וְהָרִיז' וְכו' וְהָרִיז וְהָרִיז' (2) בִּינָה, וּמְבֹאֵר גַּם בְּמִגַּן-אֲבָרְהָם וְכו'. (7) מִגַּן-אֲבָרְהָם וְכו'. (8) אֵף לָךְ יִהְיֶה קִדְּם כְּלַג הַמִּנְחָה [פ"ח]: (9) וְאֵם נִתְאֲחַר יִמֵר "הַיּוֹם פָּגָה, הַשְּׁמַשׁ כָּא יִפְגָּה" [ת"ח]:

הַלְבוּת יוֹם הַכַּפּוּרִים סִימָן תּוֹכַח תּוֹכַח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו']

[קורין שְׁלֶשָׁה].

4) ומי שאינו מתענה האם רשאי לעלות לתורה בתפילת מנחה, כתב בשו"ת רע"א (מהדו"ק סי' כד ובמפתחות שם) שאם חל יום כיפור בשבת בודאי עולה [כיון שגם ללא יום כיפור היו קוראים בתורה], אך כשיום כיפור חל בשאר ימות השבוע הסתפק רע"א בדבר, שכן אם חיוב הקריאה הוא מצד קדושת היום, יכול לעלות גם מי שאינו מתענה, אך אם חיוב הקריאה הוא מצד התענית לא יעלה, וכשאר תעניות ציבור שלא עולה לתורה מי שאינו מתענה, ונשאר בצי"ע. מאידך, המרחשת (ח"א סי' יד) כתב שלקריאה בתורה לכהן ולוי יכול לעלות גם מי שאינו מתענה, כיון שהקריאה היא מחמת קדושת היום, אבל לשלישי שהוא גם המפטיר בנביא לא יכול לעלות מי שאינו מתענה, כיון שהפטרה היא מחמת התענית. והוסיף, שאף כשחל יום כיפור בשבת שגם לולא יום כיפור היו קוראים במנחה, לא יעלה לשלישי, מפני שאין הפטרה בשבת במנחה.

ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' עד) כתב שהקריאה ביום כיפור במנחה היא מצד קדושת היום, ולכן גם מי שלא מתענה יכול לעלות. וכן כתב בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' קנו) לענין תשעה באב, שגם מי שאינו מתענה יכול לעלות לתורה, כיון שחייב בשאר ענני היום, וגם שהקריאה היא מחובת היום, ולדבריו הוא הדין שביום כיפור יכול לעלות. והשדי חמד (אסיפת דינים מערכת יום כיפור סי' ב אות ז) כתב שלולא דברי רע"א הנ"ל נראה שיכול לעלות גם במנחה, כיון שמצוה לחולה לאכול ביום כיפור, ואכילתו נחשבת 'עינוי', וגם יש לומר שחיוב הקריאה הוא מצד קדושת היום.

ואם אוכל פחות פחות מכשיעור, כתב המרחשת (שם) שיכול לעלות גם למפטיר אף לדעות שהקריאה מחובת התענית, כיון שהאוכל פחות מכשיעור נחשב מעונה. וכן הורה הגר"ש אויערבך (ששי"כ פליט הע' קכב ובח"ג שם הע' טט) ובהליכות שלמה (ראש השנה פ"ד ארחות הלכה הע' 28) הוסיפו שאמר בעל פה, שגם מה שכתב המרומי שדה (יומא עג, א) שגם כשאוכל פחות מכשיעור אינו נחשב מעונה, לא קיימא לן הלהכה כדבריו. דעת הגר"ש אלישיב (שבת שבתן ע"א רמא) שדברי המרחשת הנ"ל נאמרו דוקא אם אינו מרבה באכילת 'פחות מכשיעור', אבל אם אוכל הרבה עד שכמעט אינו מרגיש את העינוי, אף לדברי המרחשת אינו עולה לתורה. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תריח ס"ק ו').

ולענין מי ששתה מלא לוגמיו מים מרים, הורה הגר"ש אלישיב (שם) שיכול לעלות לתורה, שנחשב עדיין מעונה כמו האוכל פחות מכשיעור שיכול לעלות לתורה כיון שלא נחשב שעקר את התענית.

[משנ"ב ס"ק ז']

[פְּרָשֶׁת עֵינִי].

5) ומי שחשד על כך, כתב לעיל (סי' קלח ס"ק ה) לגבי קריאת פרשת העריות [בסדר פרשיות השבוע], שזוהר החזן שלא יעלו אותו לקריאה זו. וראה מה שכתבנו שם.

[שעה"צ ס"ק ז']

פי הקדוש הנה קאי גם על התורה.

6) הטעם שלא אומרים את הקדיש מיד אחרי קריאת התורה, כתב במשנ"ב לעיל (סי' רצב ס"ק ד) שאם יאמרוהו אחרי קריאת התורה שוב לא יוכלו לומר עד פעם קדיש קודם שמונה עשרה, כיון שאין במה להפסיק בין הקדישים, שאף שאומרים את הפסוק 'יהללו' וגו' אין זה נחשב להפסק, כיון שהוא רק פסוק אחד, ואף שאומרים גם את המזמור 'לה': הארץ' וגו' אין זה נחשב להפסק כיון שאינו מעיקר הדין, ולעולם ראוי להסמיך את הקדיש לשמונה עשרה. וראה עוד מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק י']

ובפְּרָשֶׁת הַתְּעִיבִים שְׁלֹא יַעֲשֶׂוּ בֵּן [ט"ז, ע"ש].

7) והוסיף בשעה"צ לעיל (סי תקפד ס"ק ה), שאף שמהמג"א (שם ס"ק א) משמע להיפך, מ"מ כמה אחרונים העתיקו כדברי הט"ז.

[משנ"ב ס"ק יג']

שְׁהוּא שְׁאֵלַת צְרָכִים יְאִין שְׁאֵלִין בְּשֶׁבֶת.

8) ואף שאומרים בקשות וסליחות בתפילת עמידה של ראש השנה היום כיפור גם כשחלים בשבת, ביאר הא"ר (סי תקפד ס"ק ז) שכיון שנהגו לאומרו כשחלים ביום חול נחשב כמטבע הברכה, אבל 'איבנו מלכנו' שהוא שאלת צרכיו ואינו באמצע הברכה, אי אפשר לומר שהוא מטבע הברכה, ולכן אין לאומרו.

[משנ"ב ס"ק טו']

[בְּקִבְלוֹ בְּסִימָן קָחוּ בְּסוּפוֹ, דְּחַד דִּינָא לְהוּי].

9) וראה ברמ"א שם שכתב שיש אומרים שבתפילת מנחה של שבת יש לומר 'שים שלום', ואף שאין בה ברכת כהנים, כיון שבימים שלום' אומרים 'באור פניך נתת לנו שהיא על התורה, ובשבת במנחה קוראים בתורה.

סִימָן תּוֹכַח

סִדְרֵי תְּפִלַּת נְעִילָה

[משנ"ב ס"ק ב']

בְּתְּפִלַּת נְעִילָה גַם בְּלִילָה (1) וכו', בְּעוֹד הַיּוֹם גְּדוּלָה.

1) ואם לא התפלל כלל נעילה, כתב הפמ"ג (סי' קח משב"ז ס"ק ד) שמתפלל במצאי יום כיפור פעמיים ערבית, ואם לא התפלל גם מנחה וגם נעילה, משלים את שתיהן במצאי יום כיפור [דהיינו שמתפלל שלש פעמים], כיון שזמן מנחה ונעילה חשוב כאותו זמן, וכן הורה הגר"ש קניבסקי והגר"ש אלישיב (שאלת רב עמי' שעט). מאידך, הכף החיים (שם ס"ק יב) ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' יג, ח"ה סי' טז וח"ו סי' פ) כתבו בשם המחזיק ברכה (שם ס"ק א) שלתפילת מנחה של יום כיפור יש תשלומין במצאי יום כיפור, אך לנעילה אין תשלומין. ומי שנדרס התעורר סמוך לזמן נעילה, ויש לו זמן להתפלל או מנחה או נעילה, הורה הגר"ש קניבסקי (דרך שיחה ח"א עמ' תקלח) שצריך להתפלל מנחה ולא נעילה, כיון שזו חובה של כל יום.

2) המנהג בארץ ישראל, כתב בספר מקראי קדש (ימים נוראים סי' נא) שמתחילים תפילת נעילה בפלג המנחה שהוא כשעה ורבע [בשעות זמניות] לפני שקיעת החמה, כיון שאם יתחילו כשהחמה בראש האילנות תישאר רק חצי שעה עד לשקיעת החמה. וכן כתב הכף החיים (סי' ז) בשם המאמר מרדכי (סי' א) שכך מנהגם ברוב השנים. והוסיף הכף החיים בשם שו"ת רב פעלים (ח"ד סי' ד'ה ולפי"ז), שמה שכתב השר"ע שיש להתחיל כשהחמה בראש האילנות, הוא רק למצוה מן המובחר. מאידך, הגר"ש קניבסקי (מנהגי בית הכנסת חזו"א פרק שישי הע' כו) הורה שיש להתחיל כשעה לפני השקיעה, כיון שלפני זה יתכן שהוא לפני זמן תפילת נעילה שמונה רק משהחמה בראש האילנות. אכן, בקיצור הלכות מועדים (להגר"ש דבליצקי, דיני תפילת נעילה ס"ב) כתב שבארץ ישראל המנהג להתחיל מפלג המנחה, כיון שהמנהג שהכהנים נושאים כפים חזן נשיאת כפים הוא קודם השקיעה, אך במקום שלא מקפידים שתהיה נשיאת כפים אין להתחיל נעילה לפני כשלוש רבעי שעה לפני השקיעה.